

АБСОЛЮТИЗМ (франц. absolutisme, від лат. absolutus — необмежений, безумовний) — самодержавство, абсолютна монархія — форма правління, за якої влада (законодавча, виконавча, судова) цілковито належить одній особі (цареві, королю, імператору). Розгалужений бюрокр. апарат повністю підпоряд-

кований монарху; не діють представницькі інституції. Найб. роль відводиться засобам примусу (армії, поліції, суд. установам). Серед абсолютних монархій слід розрізнати деспотію, тиранію, освічений А.

Абс. монархія виникла в умовах загострення антифеод. б-би селянства та зародження буржуазії і була фактично виразником інтересів дворянства. У 3х. Європі А. постав у кін. 15 — на поч. 16 ст. Найвикінченіша, класична форма А. мала місце у Франції. В Англії склався незавершений А., у роздібленій Німеччині процвітав «князівський абсолютизм». Якщо на поч. своєї історії у деяких країнах А. відігравав прогрес. роль, то в Німеччині він завжди був реакційним. У 17 — на поч. 18 ст. на абсолютну чиновницько-дворян. монархію з необмеж. владою імператора перетворюється Росія. В Австрії, Данії, Португалії, Пруссії, Росії, Швеції були проведені реформи в дусі «освіченого абсолютизму», згідно з якими обмежено станови привілеї і скасовано найвідсталіші форми феод. гноблення. Основу «реформованого» А. становила держ. влада, що здійснювала свою програму за допомогою слухняної бюрократії і надавала членам сусп-ва певні громадян. блага, не надаючи політ. прав. Характерною ознакою багатонац. абсолютист. держав була політика нац. гноблення народів, які входили до їх складу. Жорстоких етн. утисків зазнавали нац. меншини Австрійської монархії, зокрема українці Галичини, Буковини, Закарпаття. Реформи, проведені австр. урядом у кін. 18 ст. (утворення провінцій, ліквідація місц. самоврядування, запровадження нім. мови як державної та ін.), позбавили українців та інші нац. меншини можливості мати будь-яку автономію, затримали їхній екон. і культур. розвиток. Заходи австр. уряду, здійснені в 19 — на поч. 20 ст. (запровадження куріальної системи виборів, переслідування нац. культур тощо), ще більше обмежили права нац. меншин. Тяжким було становище поневолених народів у Росії. У 18 ст. цар. уряд скасував автономію України. Рос. А. провадив в Україні русифікатор. політику, придушував розвиток укр. культури.

Із утвердженням капіталізму А. став гальмом істор. прогресу. Був знищений у більшості країн під час бурж. революцій або поступово еволюціонував у бурж.-поміщ. монархію. У Росії абсолютна монархія ліквідована лютневою революцією 1917. А. зберігся у Сауд. Аравії, Омані та деяких ін. д-вах.

Лит.: Просина А. Б. Апологія абсолютизму в ученні Феофана Прокоповича о гос-ве и праве. «Вестник Моск. ун-та. Право», 1969, № 2; Проблемы истории абсолютизма. М., 1983; Рогожин А. И., Ярмыш А. Н. Гос-во и пра-

во России в период становления и развития абсолютизма (вторая пол. XVII — кон. XVIII в.). К., 1989; Медушевский А. Н. Абсолютизм XVI—XVIII вв. в совр. зап. историографии. «Новая и новейшая история», 1991, № 3; История полит. учений, в. 2. М., 1996. В. І. Тимошенко.